

آموزش فنی و حرفه‌ای، نیروی انسانی و کارآفرینی مطالعه موردی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای استان کردستان

دکتر جمال سلیمی*

چکیده

در این پژوهش، به دنبال بررسی وضعیت مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای استان کردستان در زمینه تربیت نیروی انسانی و تولید سرمایه انسانی و نیز پرورش روحیه کار و اشتغال هستیم. روش پژوهش ما تحقیق پیمایشی مبتنی بر پرسشنامه و مشاهده است. جامعه آماری این تحقیق ۹۸۹۷ نفر از دانش‌آموختگان دوازده مرکز فنی و حرفه‌ای پسرانه استان کردستان در سال‌های ۸۸-۱۳۹۱ است که با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای و با استفاده از فرمول کوکران، ۳۷۰ نفر از آنان انتخاب شدند. برای جمع آوری داده‌ها از ابزار پرسشنامه استفاده شد که روایی آن با استفاده از روش روایی محتوا برآورد شد و پایایی آن ۰/۷۸ آلفای کرونباخ به دست آمد. نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که آموزش‌های فنی و حرفه‌ای موفق شده‌اند که نقش نسبتاً مناسبی در پرورش نیروی کار ماهر یا همان تولید سرمایه انسانی و تربیت نیروی انسانی خوداشتغال و کارآفرین داشته باشند و می‌توانند به عنوان یک ابزار و راهکار اصلی در جهت تولید، توسعه و بهسازی سرمایه انسانی نقش اساسی داشته باشد. البته نتایج نشان می‌دهد که در خصوص مواردی چون بازنگری برنامه‌های درسی و کیفیت آموزش‌های موجود، نیاز به دقت و عمل بیشتری هست. همچنین، در صورت در اختیار گذاردن منابع مالی و سرمایه‌ای، فارغ‌التحصیلان توانایی بیشتری برای حرکت به سمت خوداشتغالی و کارآفرینی خواهند داشت.

واژگان کلیدی: آموزش مهارتی، کار آفرینی و اشتغال، نیروی انسانی، آموزش‌های فنی و حرفه‌ای استان کردستان.

مقدمه

جهان امروز با توسعه فناوری و تغییرات گسترده بر خاسته از آن، کشورها را ناگزیر کرده تا از رویکرد «اقتصاد مبتنی بر منابع» به سمت «اقتصاد مبتنی بر دانش» تغییر جهت دهند و همین موضوع سبب شده تا سه محور نوآوری، فناوری و شایستگی در روند توسعه و پیشرفت از اهمیت قابل توجهی برخوردار شود. بهبود شایستگی‌ها و مهارت‌های نیروی انسانی و توانمندی‌های یادگیری آنها از طریق آموزش‌های مادام‌العمری چون آموزش‌های فنی و حرفه‌ای مهم‌ترین ابزارهای دسترسی به این سه محور است (زین‌آبادی و پرند، ۱۳۹۲). یکی از مشکلات بخش آموزش عالی ما فاصله بین بخش صنعت و آموزش‌های دانشگاهی و عدم انطباق این آموزش‌ها با نیازهای بازار کار است که منجر به افزایش مستمر نرخ بیکاری دانش‌آموختگان دانشگاهی شده است. هر چند که دلایل متعددی باعث این اتفاق شده است اما یکی از مهم‌ترین دلایل، عدم داشتن مهارت‌های بازار کار است (نیرومند و همکاران، ۱۳۹۲). پس می‌توان گفت که سرمایه انسانی مورد نیاز بخش‌های مختلف نظام اجتماعی زمانی فراهم می‌شود که نوعی تطابق بین نیازها و آموزش‌ها وجود داشته باشد (کاراکایا^۱، پلاسمن^۲ و رکسیس^۳، ۲۰۰۷).

ظهور اقتصاد دانش‌محور^۴ در کشورهای صنعتی در دهه‌های آخر قرن گذشته و به دنبال آن در برخی از کشورهای جنوب شرقی آسیا و آمریکای لاتین نشان داد که سرمایه انسانی^۵ نقشی محوری در توفیق این کشورها برای ورود به اقتصاد جدید ایفاء کرده است (بانک جهانی: ۲۰۰۲؛ به نقل از سلیمی فر و مرتضوی، ۱۳۸۴). به علاوه می‌توان گفت که آموزش‌های فنی و حرفه‌ای^۶ به دلیل توأم کردن آموزش‌های نظری و عملی از توانایی زیادی در تشکیل سرمایه انسانی و تربیت کارگر دانش‌مدار^۷ برخوردار هستند (سلیمی فر و مرتضوی، ۱۳۸۴). مسئله نیروی انسانی و سرمایه انسانی مقوله‌ای است که با عوامل متعددی در ارتباط است. از یک سو عرضه نیروی انسانی با متغیرهایی همچون رشد جمعیت، توزیع سنی و جنسی، مهاجرت، نرخ مشارکت زنان و ... و از سوی دیگر، تقاضای نیروی انسانی با متغیرهایی چون حجم سرمایه‌گذاری، توزیع

1. Karakaya

2. Plasman

3. Rcyx

4. Knowledge base Economy

5. Human Capital

6. Vocational and Technical Educations

7. Knowledge-Worker

آموزش فنی و حرفه‌ای، نیروی انسانی و کارآفرینی... _____ ۹
سرمایه‌گذاری، تکنولوژی، رشد اقتصادی و ... ارتباط پیدا می‌کند (هیسریچ^۱، پیترز^۲ و شفرد^۳، ۲۰۰۹).

انقلابی که در دهه‌های اخیر در مفهوم سرمایه‌انسانی رخ داد، موجب شد موضوع تقاضای اجتماعی برای آموزش به یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های بشر تبدیل شود. امروز تقاضای اجتماعی برای آموزش عالی در جامعه ایران به دلایل مختلف بسیار بالاست. از این‌رو، دانشگاه‌ها هم باید به این نیاز عظیم اجتماعی پاسخ دهند و هم پاسخگوی نیازها و تقاضای صاحبان صنایع باشند. برای این منظور آنها باید به تولید دانش و روزآمد کردن آموزش‌ها در جهت کاربست این دانش با محوریت نیازهای اجتماعی و بازار کار همت گمارند (انتظاریان و طهماسبی، ۱۳۹۰). آموزش‌های فنی و حرفه‌ای نقش مهمی در تشکیل سرمایه‌انسانی از طریق تربیت نیروهای ماهر مورد نیاز بازار کار در کشورهای مختلف جهان ایفا می‌کنند. این آموزش‌ها در کشورهای در حال توسعه نه تنها عهده‌دار تربیت نیروی کار مورد نیاز بخش‌های مختلف اقتصاد این کشورها هستند بلکه از طریق بسترسازی خوداشتغالی، به حل مشکل بیکاری نیز کمک می‌کنند. به علاوه، این آموزش‌ها راه میان‌بری در مسیر تربیت نیروی انسانی نیز به‌شمار می‌آیند؛ چرا که از یک سو با توجه به بهره‌مندی این آموزش‌ها از مبانی علمی و استفاده از روش‌های پذیرفته‌شده آموزش‌های کلاسیک راه خود را از یادگیری بر مبنای تجربه عملی صرف جدا کرده و از این طریق راه درازمدت و غیرعلمی این نوع فراگیری را کوتاه کرده است (اوتز^۴، ۲۰۱۰) و این توانایی را در آموزش دیده فراهم می‌کند تا بتواند خود را در مقابل تغییرات تکنولوژیکی به آسانی هماهنگ کند و از سوی دیگر، این آموزش‌ها با توأم کردن آموزش‌های نظری و عملی این امکان را برای آموزش دیده فراهم می‌کنند تا همسویی بیشتری با نیازهای بازار کار داشته باشند و از این طریق، امکان بیشتری برای جذب آنها در فعالیتهای اقتصادی- اجتماعی فراهم شود (جرارد^۵ و سلوین^۶، ۲۰۰۲ تا ۲۰۰۶). مزیت‌هایی که برای آموزش‌های فنی و حرفه‌ای مورد اشاره قرار گرفت، منوط به وجود برخی شرایط در ارائه این آموزش‌ها است که از آن جمله می‌توان به ضرورت برنامه‌ریزی مدون برای این آموزش‌ها، برخورداری از امکانات و تجهیزات کارگاهی مناسب، انتخاب کارآموزان بر اساس توانایی‌های عمومی و

-
1. Hisrich
 2. Peters
 3. Shepherd
 4. Oates
 5. Gorard
 6. Selwyn

انگیزه‌های قوی، استفاده از مربیان مجرب و علاقه‌مند، سهم مناسب آموزش‌های عملی و نظری در این دوره‌ها و طراحی زمان مناسب برای هر یک از دوره‌ها اشاره کرد (جرارد^۱، فیور^۲ و ریس^۳؛ ۲۰۰۲).

پیشینه نظری تحقیق

اهمیت و ضرورت توسعه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای به عنوان یکی از شاخه‌های توسعه و ابزارهای تحقیق برنامه‌های توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در اقتصادهای توسعه‌یافته بر کسی پوشیده نیست (گرین^۴، ولف^۵ و لنی^۶؛ ۲۰۰). بیشتر کشورهای دنیا درگیر مسئله اشتغال هستند اما عوامل متعددی در این مسئله نقش دارند که محتوای آموزش‌ها و تناسب آموزش‌ها با نیازهای بازار کار و را می‌توان نام برد. اشتغال دانش‌آموختگان یکی از مسائلی است که همواره مورد توجه برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران کشورها بوده است. این توجه به لحاظ اهمیت بازار کار به‌عنوان مرکز ثقل اقتصادی و اجتماعی و هم به لحاظ نقش‌های اجتماعی است که به افراد دانش‌آموخته برای نیل به اهداف توسعه کشور محول می‌شود (سویز^۷، ۲۰۱۰).

پایین بودن سطح مهارت‌ها، طرفداران آموزش‌های حرفه‌ای و آموزش‌های کلاسیک را به نوعی به تقابل کشانیده است و سرعت تغییرات فناوری و انتظارات بازار کار نسبت به نیروی ماهر و به تبع آن تشدید ضرورت آموزش‌های حرفه‌ای در قالب آموزش‌های حین کار، به شدت این تقابل دامن زده است (یونسکو، ۲۰۱۰)، به گونه‌ای که در بسیاری از کشورهای در حال توسعه (به‌ویژه کشورهای آسیایی) انتخاب بین آموزش‌های عمومی و حرفه‌ای به‌عنوان یک تصمیم دشوار قلمداد می‌شود (یونسکو، ۲۰۰۸).

از منظر نظریه سرمایه انسانی، آموزش عمومی موجد سرمایه عمومی و آموزش فنی و حرفه‌ای موجد سرمایه اختصاصی است. مزیت سرمایه دوم این است که به اتکای مهارت‌های کسب‌شده دارندگان آن را برای به‌دست آوردن جایگاه‌های شغلی بیشتر آماده می‌سازد و همین بینش باعث شده است که در بیشتر کشورهای جهان حتی در سیستم‌های تعلیم و تربیت آنها از دیر باز در کنار مقاطع تحصیلی آموزش‌های عمومی،

-
1. Gorard
 2. Fevre
 3. Rees
 4. Green
 5. Wolf
 6. Leney
 7. Swayze

آموزش فنی و حرفه‌ای، نیروی انسانی و کارآفرینی... ۱۱

آموزش‌های فنی و حرفه‌ای نیز مورد نظر واقع شوند (بکر^۱، ۱۹۶۴؛ به نقل از نادری، ۱۳۹۰). از جمله آن کشورها می‌توان از هند نام برد که از زمان شروع برنامه‌ریزی در این کشور در سال ۱۹۵۰ تاکنون دولت آن همیشه بر افزایش فرصت‌های اشتغال و در نهایت ریشه‌کنی بیکاری از کشور تأکید داشته است. بدین منظور، سرعت بخشیدن به نرخ‌های پس‌انداز و سرمایه‌گذاری و افزایش سطح بهره‌وری از اهداف اولیه پنج برنامه پیاپی این کشور بوده است. با این وجود، نرخ بیکاری در میان جوانان به دلیل کمبود امکانات افزایش یافته است. به این دلیل کشور سیاست‌های دیگری را که اغلب آنها بر اشکال مختلف آموزش‌های فنی و حرفه‌ای متکی است، از جمله روش‌های مهم پذیرش حرفه‌گرایی^۲ در آموزش متوسطه در سال‌های ۱۹۸۶ و ۱۹۹۲ به اجرا گذاشته است. اهداف طراحی شده برای سال‌های ۱۹۹۵ و ۲۰۰۰ سوق دادن ۱۰ تا ۲۵ درصد از دانش‌آموزان دبیرستانی برای مطالعه در زمینه‌های حرفه‌ای فراتر از دریافت گواهی امتحانات دبیرستان بود. اهداف این طرح عبارت بودند از: بهبود قابلیت‌های شغلی در دانش‌آموزان، کاهش شکاف بین عرضه و تقاضای نیروی انسانی ماهر و ایجاد یک جایگزین برای کسانی که آموزش‌های عالی را بدون هدف خاصی دنبال می‌کردند (مرشد^۳، مونا^۴، فارل^۵ و بارتون^۶؛ ۲۰۱۳).

اگر آموزش را مترادف با سرمایه‌گذاری در نیروی انسانی در نظر داشته باشیم، می‌توان ارتباط مستقیم و مثبت میان توسعه اقتصادی و به‌کارگیری مهارت و تخصص نیروی انسانی را به‌عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل تولید تأکید کرد. بر این اساس است که سرمایه‌گذاری در نیروی انسانی، افزایش بهره‌وری عوامل تولید، اعم از نیروی انسانی (کار) و سرمایه را، به دلیل ارتباط متقابل میان این دو به همراه خواهد داشت (لیم^۷، ۲۰۱۳). اصولاً بحث آموزش و اشتغال به نوعی با برنامه‌ریزی نیروی انسانی ارتباط دارد. طبق ارزیابی‌های صورت‌گرفته در این خصوص، برنامه‌ریزی در مقاطع مختلف کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت امکان‌پذیر است. در برنامه‌ریزی نیروی انسانی در کوتاه‌مدت، امکان تغییر و تحول در نظام آموزشی وجود ندارد و صرفاً با ایجاد تغییرات و اصلاحات آموزشی مکمل و سریع، با توجه به نیروی کاری که در بازار کار به‌صورت بالفعل وجود دارد، عرضه نیروی کار با تقاضای آن مناسب می‌شود.

1. Becker.
2. Vocationalistion
3. Mourshed
4. Mona
5. Farrell
6. Barton
7. Lim

در برنامه‌ریزی میان‌مدت، برنامه‌ریزان با توجه به اهداف مورد نظر در خصوص نحوه فعالیت بخش‌های اقتصادی، به‌دنبال برقراری تعادل و یا تناسب میان عرضه و تقاضا در بازار کار هستند. در برنامه‌ریزی بلندمدت، امکان تغییرات ساختاری چه در بعد اقتصادی و چه در بعد آموزشی وجود دارد. بر این اساس، برنامه‌ریزان در چارچوب برنامه‌های بلندمدت اقدام به برآورد نیروی انسانی مورد نیاز و تعیین سطح آموزش مورد نیاز از طرف دیگر کرده است و بدین ترتیب در جهت تطبیق و تناسب شرایط عرضه و تقاضای مورد نیاز در بازار کار اقدام می‌کنند (بولام^۱، ۲۰۰۴).

بر اساس یک مطالعه انجام‌شده در کشور آمریکا، ۸۳ درصد از نمونه مورد پرسش متفق‌القول بودند که مدارس بایستی در مورد آمادگی کاری تعلیم‌گیرندگان بیشتر تأکید کنند. در پاسخ به سؤال دیگری در مورد جایگاه و عملکرد آموزش‌های فنی و حرفه‌ای، ۷۶ درصد بر این باور بودند که باید به این آموزش‌ها توجه بیشتری مبذول شود؛ ۹۰ درصد آنان قبول داشتند که دانش‌آموختگان فنی و حرفه‌ای شانس دریافت‌های مالی بالاتری را نسبت به آموزش‌های عمومی خواهند داشت؛ ۹۲ درصد موافق بودند که آموزش‌های فنی و حرفه‌ای علاقه‌افراد را به ادامه تحصیل در مراتب بالای حرفه‌ای ارتقا می‌بخشند؛ ۹۸ درصد آموزش‌های استاد - شاگردی و کارآموزی در محیط‌های کاری را برای فراگیران ضروری دانسته و فقط ۴ درصد از آنها آموزش‌های فنی و حرفه‌ای را فاقد جایگاه شغلی بالا منظور کرده بودند (باداوی^۲، ۲۰۱۱).

بر اساس توصیه یونسکو، همه کشورهای نیازمند به یک خط مشی منسجم آموزشی هستند، به نحوی که در آن آموزش‌های فنی و حرفه‌ای به‌عنوان یک بخش اساسی از این سیستم یکپارچه دیده شده باشند (یونسکو، ۲۰۱۱). این در حالی است که از جمله مشکلات مطروحه در بخش آموزش فنی و حرفه‌ای به‌ویژه در کشور ما مشخص نبودن الگوی توسعه کشور و در نتیجه نامشخص بودن جهت‌گیری مناسب آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در کشور است (سازمان برنامه و بودجه، ۱۳۹۰).

آموزش‌های فنی و حرفه‌ای به‌صورت رسمی و غیررسمی در قالب آموزش‌های قبل از اشتغال و حین اشتغال در بیشتر کشورها وجود دارند (ماریچ^۳، ۲۰۱۱) و حتی در برخی از کشورها صاحبان صنایع و کارفرمایان نیز در برای انجام برخی آموزش‌های مهارتی ملزم می‌شوند. به‌عنوان مثال، در کشور هندوستان مؤسسات آموزش صنعتی از

1. Bolam
2. Badawi
3. Marich

آموزش فنی و حرفه‌ای، نیروی انسانی و کارآفرینی... ۱۳

۵۹ واحد در سال ۱۹۵۶ به ۲۴۴۷ واحد در سال ۱۹۹۲ و ۳۰۰۰ واحد در سال ۱۹۹۶ افزایش یافته‌اند. این مراکز با اجرای برنامه‌های آموزشی در یک چارچوب زمانی ۱ تا ۲ساله از نقش بالایی در تربیت صنعت‌گران برخوردار بوده‌اند (مایجیدا^۱، ۲۰۱۲).

بنا بر نتایج تحقیقات انجام شده، اصلاح نظام آموزشی، به‌طوری‌که مهارت‌های کافی را برای شهروندان و جویندگان شغل فراهم کند، می‌تواند تولید ناخالص ملی (GDP) را تا ۱۰ درصد در بلندمدت افزایش دهد (انویی^۲، ۲۰۱۱). افزایش کارآمدی نظام‌های آموزشی شغلی و مهارتی و توجه به تغییرات و نیازهای شغلی بازار کار و شناخت ویژگی‌های مختلف فرصت‌های شغلی به انتخاب‌های مناسب شغلی و مهارتی و آموزش متناسب برای جویندگان شغل منجر خواهد شد (دیک^۳، ۲۰۰۹).

روش پژوهش

پژوهش موجود به دنبال پاسخ به این سؤال است که آیا مراکز فنی و حرفه‌ای توانسته‌اند آموزش‌های متناسب با نیازهای جامعه را ارائه کنند؟ و آیا آموزش‌دیده‌های این مراکز موفق به جذب در بازار کار در فاصله‌های زمانی معین شده‌اند و اگر این‌گونه است، شغل آنان تا چه حد با آموزش‌هایی که فراگرفته‌اند سازگاری دارد؟ به‌علاوه، آیا آموزش‌های ارائه‌شده در این مراکز نیازمند اصلاح و بازنگری هستند؟

روش تحقیق از نوع توصیفی - پیمایشی و ابزار مورد استفاده در این پژوهش، پرسشنامه است. به‌منظور جمع‌آوری اطلاعات پژوهش پرسشنامه‌ای محقق‌ساخته طراحی شد. اعتبار پرسشنامه با استفاده از روش تحلیل محتوا و پایایی آن با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ محاسبه شد. از آنجا که مقدار محاسبه‌شده برای این ضریب ۰/۸۹ است، می‌توان گفت که پرسشنامه مورد استفاده در این پژوهش، در سطح ۹۵٪ از قابلیت اعتماد لازم برخوردار است.

نمونه پژوهش با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی - طبقه‌ای انتخاب شد. بنابراین، تعداد ۳۷۰ نفر از جامعه‌ای به حجم ۹۸۹۷ نفر که در طبقات ده‌گانه توزیع شده بودند، انتخاب شدند. تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش با استفاده از آزمون‌های ناپارامتری از قبیل آزمون کروسکال والیس^۴ استفاده شده است.

1. Maigida
2. Nwoye
3. Dike
4. Kruscal-Waliss Test.

یافته‌های پژوهش

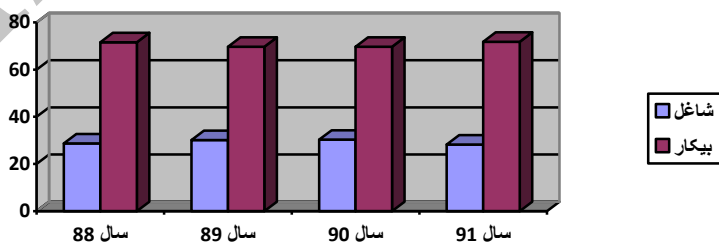
در این قسمت یافته‌های حاصل از انجام پژوهش به ترتیب سؤالات پژوهش ارائه خواهد شد.

۱. وضعیت (میزان) اشتغال در بین فارغ‌التحصیلان مراکز فنی و حرفه‌ای استان چگونه است؟

نتایج حاصل از تحلیل داده‌ها حاکی از آن است که بر اساس توزیع سالیانه اشتغال، بیشترین اشتغال، با ۳۰,۳ درصد اشتغال، مربوط به دانش‌آموختگان سال ۱۳۹۰ بوده و کمترین نرخ مربوط به دانش‌آموختگان سال ۱۳۹۰، با ۲۸,۲ درصد اشتغال، است. جدول (۱) وضعیت اشتغال و بیکاری را در مراکز فنی و حرفه‌ای استان کردستان براساس رشته و سال نشان می‌دهد.

جدول (۱) وضعیت اشتغال فارغ‌التحصیلان در سال‌های مورد مطالعه

سال	کد رشته / اشتغال	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	آمار کل
سال ۸۸	شاغل	۵۲/۱	۴۲/۲	۲۰/۷	۲۲/۴	۲۶/۱	۲۹/۱	۲۶/۵	۲۰/۶	۱۸/۲	۲۴/۳	۲۸,۷
	بیکار	۴۷/۹	۵۷/۸	۷۹/۳	۸۷/۶	۷۳/۷	۷۰/۹	۷۳/۵	۷۹/۴	۸۱/۷	۷۵/۷	۷۱,۶
سال ۸۹	شاغل	۴۹/۲	۵۰/۹	۲۲/۳	۲۷/۳	۲۴/۶	۳۱/۲	۲۹/۲	۲۲/۷	۱۸/۹	۲۶/۳	۳۰,۱
	بیکار	۵۰/۸	۴۹/۱	۸۷/۷	۷۲/۷	۷۴/۴	۶۸/۸	۷۰/۸	۷۷/۳	۸۱/۱	۷۳/۷	۶۹,۹
سال ۹۰	شاغل	۴۷/۶	۵۹/۳	۲۰/۵	۲۴/۲	۲۰/۲	۳۰/۵	۳۳/۶	۲۱/۴	۱۷/۸	۲۷/۲	۳۰,۳
	بیکار	۵۲/۴	۴۰/۷	۷۹/۵	۷۴/۸	۷۹/۸	۶۹/۵	۷۶/۴	۷۸/۶	۸۸/۷	۷۲/۸	۶۹,۷
سال ۹۱	شاغل	۴۰/۳	۵۱/۴	۲۳/۲	۲۹/۳	۱۹/۶	۲۷/۶	۳۰/۲	۲۰/۴	۲۰/۳	۲۱/۱	۲۸,۲
	بیکار	۵۹/۷	۴۹/۶	۷۶/۸	۷۰/۷	۸۰/۴	۷۲/۲	۶۹/۸	۷۹/۶	۷۹/۷	۸۸/۹	۷۱,۸

آموزش فنی و حرفه‌ای، نیروی انسانی و کارآفرینی... ۱۵

همچنین، در بین افراد شاغل ۷۶/۳ درصد کارمند یا کارگر (حقوق بگیر) و ۲۳/۷ درصد صاحب کار (کارفرما) بوده‌اند. توجه به نسبت‌های اشتغال نشان می‌دهد که حدود ۳/۵۰/۸ درصد از افراد شاغل، در مشاغل متناسب با رشته آموزشی خود مشغول بوده‌اند و بقیه در مشاغلی مانند گازکشی ساختمان، طراحی دکوراسیون، تعمیر و نگهداری، تأسیسات ساختمان، صافکاری ماشین، خدمات کامپیوتری، فرآورده‌های گوشتی و مشاغل دیگر فعالیت داشته‌اند.

۲. وضعیت (میزان) اشتغال افراد با توجه به سطح تحصیلات فارغ‌التحصیلان چگونه بوده است؟

بررسی وضعیت اشتغال دانش‌آموختگان مراکز فنی و حرفه‌ای استان کردستان به نسبت تحصیلات آنان در جدول شماره (۲) ارائه شده است:

جدول (۲) آمار شاغل و بیکار به تفکیک سطح تحصیلات

میزان سطح تحصیلات	بیکار	شاغل
کمتر از دیپلم	۵۹/۳	۴۰/۷
دیپلم	۶۹/۷	۴۰/۳
فوق دیپلم	۴۹/۱	۵۰/۹
کارشناسی	۳۱/۴	۶۸/۶

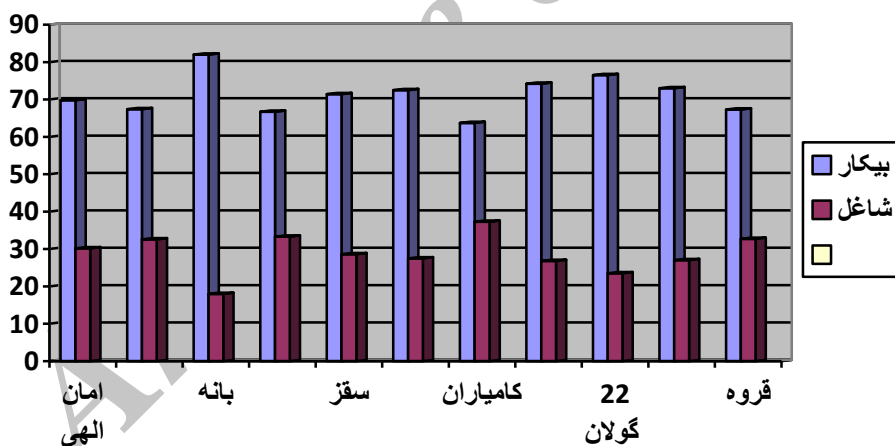
در جدول بالا می‌بینیم که، ۴۰/۷ درصد دانش‌آموختگان کمتر از دیپلم، ۴۰/۲ درصد دانش‌آموختگان دیپلم، ۵۰/۹ درصد دانش‌آموختگان فوق‌دیپلم و ۶۸/۶ درصد دانش‌آموختگان کارشناسی، شاغل و بقیه فاقد کار و حرفه بوده‌اند.

۳. وضعیت (میزان) اشتغال دانش‌آموختگان بر حسب مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای در استان کردستان چگونه است؟

به‌منظور بررسی این پارامتر (وضعیت اشتغال در مراکز مختلف فنی و حرفه‌ای استان کردستان) و مقایسه میزان اشتغال و بیکاری در این مراکز از آزمون‌های آماری خلی دو و فیشر در جداول توافقی استفاده شده است. بر این اساس، ابتدا وضعیت اشتغال و بیکاری دانش‌آموختگان (به درصد) بر حسب مراکز فنی و حرفه‌ای در جدول شماره (۳) آورده شده است و سپس با استفاده از آزمون‌های مذکور به تجزیه و تحلیل استنباطی داده‌ها پرداخته شده است.

جدول (۳) وضعیت دانش آموختگان شاغل و بیکار به تفکیک مرکز آموزشی

شاغل	بیکار	مراکز فنی و حرفه‌ای
۳۰/۲	۶۹/۸	شهید امان الهی سنندج
۳۲/۶	۶۷/۴	شهید ورمقانی سنندج
۱۸	۸۲	بانه
۳۳/۳	۶۶/۷	بیجار
۲۸/۶	۷۱/۴	سقز
۲۷/۵	۷۲/۵	سر و آباد
۳۲/۷	۶۷/۳	کامیاران
۲۶/۸	۷۴/۲	دیواندره
۲۳/۵	۷۶/۵	۲۲ گولان مریوان
۲۷	۷۳	۹ دی دهگلان
۳۷/۳	۶۳/۷	مظفر آباد قروه

نمودار (۲) درصد دانش آموختگان شاغل به تفکیک مراکز فنی و حرفه‌ای استان کردستان

همان‌گونه که در جدول و نمودار بالا می‌توان دید، دانش آموختگان مرکز فنی و حرفه‌ای قروه با میزان ۳۷/۳ درصد اشتغال، بیشترین میزان اشتغال را داشته‌اند و فارغ‌التحصیلان مرکز آموزش فنی و حرفه‌ای بانه فقط با ۱۸ درصد اشتغال، کمترین میزان شغل را داشته‌اند.

آموزش فنی و حرفه‌ای، نیروی انسانی و کارآفرینی... _____ ۱۷

۴. وضعیت اشتغال دانش‌آموختگان بر حسب رشته تحصیلی (آموزشی) در

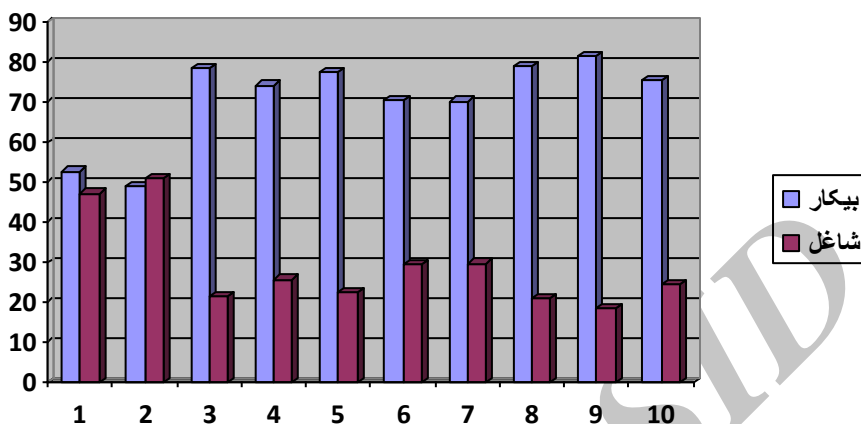
استان کردستان چگونه است؟

بررسی داده‌های مربوط به اشتغال دانش‌آموختگان به تفکیک رشته آموزشی در مراکز فنی و حرفه‌ای استان کردستان نشان می‌دهد که وضعیت اشتغال و بیکاری فارغ‌التحصیلان با مدرک تحصیلی متفاوت، در مراکز مختلف با یکدیگر تفاوت دارند.

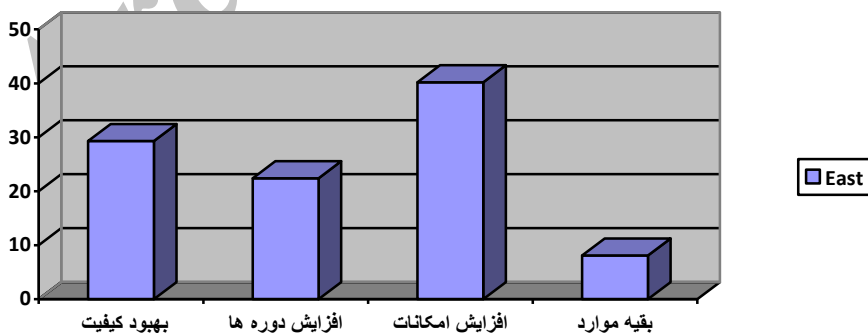
جدول (۴) آمار شاغلان و بیکاران به تفکیک رشته آموزشی و تحصیلی

شاغل	بیکار	رشته آموزشی
۴۷,۳	۵۲,۷	نقشه‌کشی ساختمان
۵۰,۹	۴۹,۱	تعمیر اتومبیل سواری
۲۱,۶	۷۸,۴	برق ساختمان
۲۵,۸	۷۴,۲	تعمیر لوازم خانگی
۲۲,۶	۷۷,۴	تعمیر ماشین‌های الکتریکی
۲۹,۶	۷۰,۴	جوشکاری برق
۲۹,۸	۷۰,۲	تراشکاری برق
۲۱,۲	۷۸,۸	تعمیر تلویزیون سیاه و سفید
۱۸,۷	۸۱,۳	تعمیر تلویزیون رنگی
۲۴,۷	۷۵,۳	برق صنعتی
۲۹,۲	۷۰,۷	کل

چنانچه از جدول بالا دریافت می‌شود، دانش‌آموختگان رشته تعمیر اتومبیل سواری با ۵۰/۹ درصد اشتغال، بیشترین میزان اشتغال و دانش‌آموختگان رشته تعمیر تلویزیون رنگی با ۱۸/۷ درصد اشتغال، کمترین فرصت شغلیابی را داشته‌اند. نمودار (۳) به ترتیب درصد دانش‌آموختگان شاغل و بیکار را به تفکیک رشته آموزشی نشان می‌دهند:

نمودار (۳) درصد دانش‌آموختگان شاغل به تفکیک رشته آموزشی (به ترتیب رشته‌های جدول فوق) ۵. چه راهکارهایی را برای جذب بیشتر دانش‌آموختگان در بازار می‌توان ارائه کرد؟ در بخش دیگر از پژوهش از فارغ‌التحصیلان سؤال شده بود که چه راهکارهایی را برای جذب بیشتر در بازار کار پیشنهاد می‌کنند. تحلیل داده‌ها نشان می‌دهد که ۲۹,۳ درصد آنان بهبود کیفیت برنامه‌های آموزشی و ۲۲,۴ درصد افزایش دوره آموزشی را که با نیازهای منطقه‌ای در ارتباط است پیشنهاد داده‌اند. در این رابطه ۴۰,۲ درصد از پاسخ‌دهندگان افزایش امکانات و تجهیزات مرکز را به‌عنوان راهکار اصلی و اثرگذار پیشنهاد داده‌اند و بقیه مواردی چون برگزاری کارگاه‌ها و دوره‌های تخصصی و مکمل و فوق‌برنامه را پیشنهاد کرده‌اند.

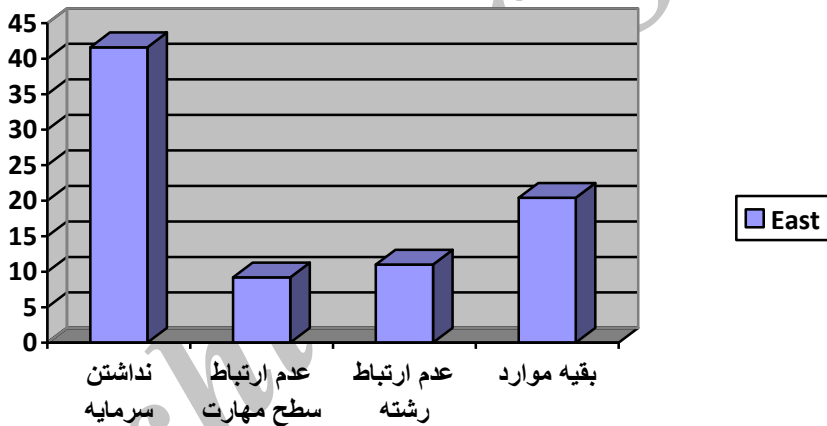

نمودار (۴) راهکارهای جذب آموزش‌دیدگان و فارغ‌التحصیلان مراکز فنی و حرفه‌ای از منظر آنان

آموزش فنی و حرفه‌ای، نیروی انسانی و کارآفرینی... ۱۹

۶. از منظر دانش‌آموختگان، چه علل و عواملی را می‌توان برای بیکاری دانش‌آموختگان برشمرد؟

در این بخش به بررسی دلایل و علل بیکاری در بین فارغ‌التحصیلان می‌پردازیم. از میان افرادی که در جامعه آماری این پژوهش قرار گرفته‌اند، ۷۰٫۸ درصد فاقد شغل و حرفه بوده‌اند. در این میان، ۴۱٫۶ درصد از آنان نداشتن سرمایه، ۱۹٫۲ درصد عدم ارتباط سطح مهارت کسب‌شده با نیاز بازار کار، ۲۱٫۴ درصد عدم ارتباط رشته آموزشی با نیاز بازار کار و بقیه دلایلی چون کمبود مهارت، ادامه تحصیل، خدمت سربازی و ... را ذکر کرده‌اند. بنابراین، می‌توان گفت سه دلیل عمده بیکاری آنان به ترتیب نداشتن سرمایه کافی، عدم ارتباط رشته آموزشی با نیاز بازار کار و عدم ارتباط سطح مهارت کسب‌شده با نیاز بازار کار از علل اصلی بیکاری اکثریت دانش‌آموختگان بوده است.

نمودار (۵) عوامل مؤثر بر بیکاری دانش‌آموختگان

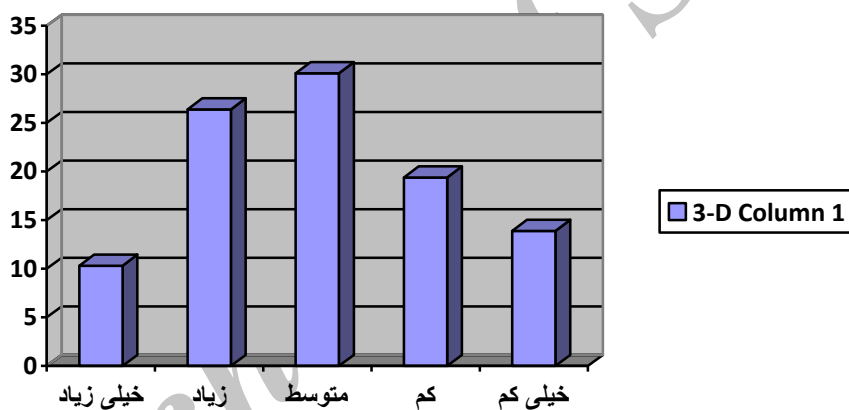
۷. مراکز فنی و حرفه‌ای تا چه حد توانسته‌اند آموزش‌های متناسب با نیازهای جامعه را ارائه دهند؟

نتایج تحلیل‌های حاصل از آمار توصیفی (میان و مد) در جدول فراوانی مربوط به این سؤال نشان می‌دهد که غالب دانش‌آموختگان مراکز فنی و حرفه‌ای استان کردستان بر این امر تأکید داشته‌اند که مراکز فنی و حرفه‌ای تا حدود زیادی توانسته‌اند آموزش‌های نظری و عملی متناسب با نیازهای جامعه را ارائه دهند. همچنین، با توجه به جدول فراوانی می‌توان گفت که ۱۰٫۷ درصد از کل دانش‌آموختگان مراکز فنی و حرفه‌ای

استان معتقد بوده‌اند که این مراکز در حد خیلی زیاد توانسته‌اند آموزش‌های نظری و عملی متناسب با نیازهای جامعه ارائه دهند. ۴۳,۱ درصد این امر را در حد زیاد برآورد کرده‌اند، ۳۹,۷ درصد آن را متوسط ارزیابی و بقیه آن را کم و یا خیلی کم ارزیابی کرده‌اند. آزمون آماری ناپارامتری کروسکال والیس نیز به منظور تجزیه و تحلیل استنباطی مورد استفاده قرار گرفته است.

جدول (۵) آماره آزمون کروسکال والیس

سوال ۷	
۱۰۲۱/۰۹	آماره آزمون
۶	درجه آزادی
۰/۰۰۰	P مقدار

نمودار (۶) میانگین رتبه‌های مربوط به گزینه‌های پرسشنامه

نتیجه گیری

نتایج داده‌ها هرچند که بیانگر آن است که آموزش‌های فنی و حرفه‌ای نتوانسته موفقیت‌آنجانی در ایجاد مشاغل و حرف لازم برای دانش‌آموختگان و آموزش‌دیدگان این نوع برنامه‌ها ایجاد کند اما می‌توان چنین استدلال کرد که اگر میزان دانش‌آموخته‌هایی (حدود ۴۲ درصد) که در این پژوهش اذعان کرده‌اند که بیشترین علت بیکاری آنان نداشتن سرمایه است را به میزان اشتغال کنونی که متوسط ۳۲ درصد است اضافه کنیم، می‌توان چنین نتیجه گرفت که این دسته از آموزش‌ها می‌توانند نقش بسیار مهمی در

کارآفرینی ایجاد کنند و چه بسا که بخش عظیمی از آنان بتوانند منشأ خدمات آموزشی و همچنین خدمات ایجاد شغل و حرفه برای اجتماع باشند. البته در این میان نباید ضرورت بازنگری در برنامه‌های آموزشی بر حسب نیازهای اجتماع را نادیده گرفت. به‌عنوان پیشنهادی حاصل از نتایج پژوهش می‌توان به موارد زیر اشاره داشت:

✓ قبل از هر چیز، نتایج نشان از عدم توازن در دسترسی به اشتغال در نقاط مختلف استان است. در این رابطه ضروری است که برنامه‌ریزان توسعه اقتصادی و صنعتی استان به فکر تدوین برنامه‌ای متناسب و متوازن برای توسعه متوازن و پایدار نقاط مختلف استان باشند.

✓ نتایج بیانگر آن است که توزیع اشتغال در بین رشته‌ها و بخش‌های آموزشی کنونی که در استان ارائه می‌شود، مساوی نیست. به عبارت دیگر، در برخی از رشته‌ها ما میزان فارغ‌التحصیلان شاغل بیشتر و در برخی رشته‌ها بسیار کمتر داریم. بنابراین، باید یک نوع بازنگری در رشته‌ها و حوزه‌های آموزشی موجود، بر اساس نیازهای بازار کار و جامعه انجام گیرد.

✓ مسئله عدم مناسب بودن آموزش‌ها و ارتباط ضعیف آن با نیازهای بازار کار یکی دیگر از موارد مطرح شده است. نتایج نشان می‌دهد که باید بازنگری جدی در برنامه‌های آموزشی موجود انجام گیرد و بر اساس برنامه آمایش سرزمینی استان کردستان، سازمان فنی و حرفه‌ای بتواند نقش بسزایی در تناسب‌سازی آموزش‌ها و نیازهای مناطق گوناگون استان انجام دهد. این امر می‌تواند از طریق انجام بازدیدها و یا عقد قراردادهایی با بخش‌های مختلف جامعه، به‌منظور تربیت نیروی انسانی مورد نیاز آنان انجام گیرد. بخش‌ها می‌توانند در زمینه تجهیز بیشتر مراکز فنی و حرفه‌ای کمک کنند و در مقابل مراکز مذکور نیروی کار ماهر مورد نیاز آنان را تربیت کنند و در اختیار آنان قرار دهند.

✓ توجه به کیفیت آموزش‌ها، صرف‌نظر از نوع و گونه‌های آن، یکی دیگر از مواردی است که باید در آموزش‌های فنی و حرفه‌ای به دقت مورد توجه قرار گیرد. در اینجا می‌توان گفت که با توجه به نتایج داده‌ها و همچنین مشاهدات پژوهشگر، می‌توان با بالا بردن سطح کیفی آموزش‌ها باعث توانمندی هرچه بیشتر فارغ‌التحصیلان شد.

✓ پیشنهاد دیگری که می‌توان ارائه داد مربوط به تجهیز مراکز آموزش کنونی به ابزار و وسایل آموزشی مجهز و به‌روز است. در این مورد هم فارغ‌التحصیلان یکی از دلایل بیکاری خود را سطح نازل آموزش‌ها و وسایل و ابزارهای آموزشی و کارآموزی موجود در مراکز فنی و حرفه‌ای دانسته‌اند.

✓ نکته قابل توجه در نتایج پژوهش این است که تعداد بسیاری از افرادی که مورد پرسش قرار گرفته‌اند، مدعی هستند که اگر سرمایه کافی داشته باشند، می‌توانند برای خود و دیگران ایجاد اشتغال کنند. در این راستا پیشنهاد می‌شود که مراکز فنی و حرفه‌ای کشور قراردادهایی با بانک‌ها و مؤسسات اعتباری داشته باشند که به صلاحدید آنان، فارغ‌التحصیلان بتوانند از این مؤسسات پولی و اعتباری وام‌ها و کمک‌های مالی دریافت کنند، به‌گونه‌ای که بتوانند شغل و حرفه خود را راه‌اندازی کنند. قابل ذکر است که با این کار سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای می‌تواند پل ارتباط بین بخش آموزش و صنعت باشد.

✓ با توجه به آنچه گفته شد، پیشنهاد می‌شود یک مرکز پایگاه داده رهگیری و پیگیری فارغ‌التحصیلان طراحی شود تا روندهای اشتغال فارغ‌التحصیلان مراکز فنی و حرفه‌ای استان، مشخص و از نتایج آن برای برنامه‌ریزی‌های آتی استفاده شود. یکی از محاسن این نوع سیستم‌ها می‌تواند تناسب‌سازی بین آموزش‌ها و نیازهای بازار کار باشد.

✓ توصیه می‌شود روند تغییرات فعالیت‌های اقتصادی و تأثیر آن بر تقاضای بازار کار پیگیری شود تا از این طریق تحولات مذکور پیش‌بینی و سیاست‌های مناسب برای تطبیق برنامه‌های آموزش فنی و حرفه‌ای با آن اتخاذ شود. به‌طور مثال، امروزه ما شاهد سدسازی‌های زیادی در استان هستیم که این امر می‌تواند در آینده بر نیازهای آموزشی مناطق مختلف استان در خصوص آموزش‌های فنی و حرفه‌ای اثرگذار باشد.

منابع

- آزاد، الف (۱۳۸۵). عوامل موفقیت در نظام‌های آموزش فنی و حرفه‌ای، رشد آموزش، شاخه حرفه‌ای، دوره دوم، شماره ۱.
- انتظاریان، ن و طهماسبی، ط (۱۳۹۰). بررسی میزان هماهنگی و انطباق نظام آموزش عالی و آموزش‌های فنی و حرفه‌ای با نیازهای بازار کار، ماهنامه اقتصادی، اجتماعی، علمی و فرهنگی کار و جامعه، شماره تسلسلی ۱۴۰.
- زین‌آبادی، ح و پزند، ک (۱۳۹۲). آموزش فنی و حرفه‌ای و اشتغال در ایران، تهران: سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور.
- سرایبی، ح (۱۳۷۲). مقدمه‌ای بر نمونه‌گیری، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، ۱۳۷۲.
- نادری، الف (۱۳۹۰). اقتصاد آموزش، چاپ سوم، تهران: انتشارات یسپرون.
- نیرومند، پ و همکاران (۱۳۹۲). ارائه چارچوب پیشنهادی جهت مهارت‌آموزی و توانمندسازی دانشجویان با رویکرد شایسته‌محوری، مجموعه مقالات اولین همایش اشتغال و مهارت‌آموزی در ایران.
- Badawi, A. A. (2011). *Creating the ecosystems for entrepreneurship success: technology parks*. Presentation for conference on Entrepreneurship for Scientists, Amman, 20–24 March 2011
- Dike, V.E. (2009) Addressing youth unemployment and poverty in Nigeria: A call for action, not rhetoric”, *Journal of Sustainable Development in Africa*. 11, 3, 129-151.
- Gorard, S. (2006). Is there a school mix effect? *Educational Review*, 58(1), 87 – 94.
- Gorard, S. (2006). Is there a school mix effect?. *Educational Review*, 58(1), 87-94.
- Gorard, S., Rees, G., & Selwyn, N. (2002). The conveyor belt effect: A reassessment of the impact of national targets for lifelong learning. *Oxford Review of Education*, 28(1), 75 – 89.
- Gorard, S., Rees, G., & Selwyn, N. (2002). The Conveyor Belt Effect': a reassessment of the impact of National Targets for Lifelong Learning. *Oxford Review of Education*, 28(1), 75-89.
- Gorard, S., Selwyn, N., & Rees, G. (2002). 'Privileging the visible': a critique of the National Learning Targets. *British Educational Research Journal*, 28(3), 309-325.
- Gorard, S., Selwyn, N., & Rees, G. (2002). Privileging the visible: A critique of the national learning targets. *British Educational Research Journal*, 28(3), 309 – 325.
- Green, A., Leney, T., & Wolf, A. (1999). Convergences and divergences in European education and training systems: a research project commissioned by the European Commission Directorate-General XXII.

- Green, A., Wolf, A and Leney, T. (2000). *Convergence and Divergence in European Education and Training Systems*. LoConvergences et Divergences dans les Systèmes d'Éducation et de Formation Européens. Document de Travail: Un Projet commissionné par la Commission Européenne, Direction Générale XXII
- Harbourne, D (2010). *Technical and vocational education in Germany, the USA, Japan and Sweden*. Paper presented to Edge/Gatsby conference on technical education London Dec 2010
- Hisrich, R.D.; Peters, M.P.; Shepherd, D.A. (2009). *Entrepreneurship* (6thed.). New York, NY: McGraw-Hill. Konayuma, G.S. 2009.
- Karakaya, G., Plasman, R. and Rcyx, F. (2007) Over-education on the Belgian labour market, *Compare* Vol.37.No4:513-32.
- Lim, SeYung. (2013). *Experiences and Reflections on Industrial Needs Orientation of Vocational Technical Higher School Education in the Republic of Korea (South Korea)*. Trans. Array Linking Vocational Training with the Enterprises–Asian Perspective. Bonn: InWEnt, 2009. Web. 15 Apr.
- Maigida, J.F. (2012). Assessment of the role of technical vocational education and training in the reduction of unemployment among youth in Nigeria .*ATBU Journal of Technology and Educational Research*.5, 1, 6-12
- Marich, M. (2011). *The Power of Many: Realizing the socioeconomic potential of entrepreneurs in the 21st Century*. *Forbes*. www.forbes.com/real-time
- Mourshed, Mona, Diana Farrell, and Dominic Barton. (2013). *Education to employment: Designing a system that works*. McKinsey&Company. Web. 13 Apr.
- Nwoye, M. I. (2011). *Entrepreneurship Development and Investment opportunities in Nigeria (A compass of self- reliance)*. Benin: High cliff Publishers.
- Oates, T. (2010). *Parity of esteem between academic and vocational qualifications: time to abandon a misguided notion*. Paper presented to Edge/Gatsby conference on technical education London Dec 201
- Ogundele, O. J. K., Waidi Adeniyi Akingbade, et al. (2012). "Entrepreneurship Training and Education as Strategic Tools for Poverty Alleviations in Nigeria. *American International Journal of Contemporary Research*. Vol2.No1.
- R. (2004). Reflections on the NCSL from a historical perspective. *Educational Management Administration & Leadership*, 32(3), 251 – 267.
- Swayze, N. (2010). *The decade of education for sustainable development and sustainability education in First Nations schools in Manitoba*. International Institute for Sustainable Development.
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). (2011). Education webpage. Retrieved from: <http://www.unesco.org/new/en/education/themes/leading-the-international-agenda/education-for-sustainable-development/>